

Fra gulv til stol

Kai-Ove Ottersen

Stein Modig Andersen

Trude Hoksørød

Innhold

- * Hvem skal vi snakke om i dag?
- * Litt om utfordrende atferd
- * Forarbeid og uttesting av behandling av 10 år gammel gutt med Downs-syndrom
- * Gjennomføring av behandling og opplæring, samt etablering av arbeidskultur
- * Opplæringsutfordringer i forhold til barn med Downs.
- * Livsløpsferdigheter vs. teoretiske skoleferdigheter
- * Lært hjelpesløshet, passivitet
- * Suksesskriterier

Målperson

- * 10 år gammel gutt
- * Down syndrom
- * Moderat/alvorlig utviklingshemming
- * Har ikke verbalt språk
- * Bruker noe tegn(-til-tale)
- * Bor med mor og stefar
- * Regelmessig hos far
- * Støttekontakt og avlastning
- * Vedtak etter kap 9

Vedtak etter khol kap 9

Målatferd:

- * Rømmer
- * Legger seg ned
- * Kler av seg på offentlig sted
- * Grunnleggende behov ifht hygiene

Tiltak:

- * Ta tak i og føre tilbake
- * Reise han opp, ta han med videre
- * Kle på
- * Negleklipping, tannpuss, påkledning

Skolearenaen (arena for behandlingen «fra golv til stol»)

- * 1:1 bemanning ved 1 fagarbeider hele uka
- * Passiv
- * Få læringsøkter, lite struktur i skoledagen
- * Mye nekting , rømming, legger seg ned, sovner
- * Dunker hender/ hode
- * Kort utholdenhet, kort oppmerksomhet
- * Følger ikke instruksjer
- * Få sosiale ferdigheter, som å hilse, be om hjelp
- * Få selvstendighetsferdigheter, som å kle på seg
- * Tvangsbruk i forflytninger og aktiviteter

Observasjon vår 2014

Elev

- * Manglende beskjedfølging
- * Passiv
- * Lite initiativ
- * Stakk av
- * La seg ned
- * Dunket hode og hender
- * Kort oppmerksomhet
- * Kort utholdenhet

Ansatt

- * Ga mange beskjeder
- * Ga mye hjelp
- * Lokking
- * På etterskudd
- * Fikk ingen veiledning
- * 1:1, med mye tvang

Våre råd etter observasjonen:

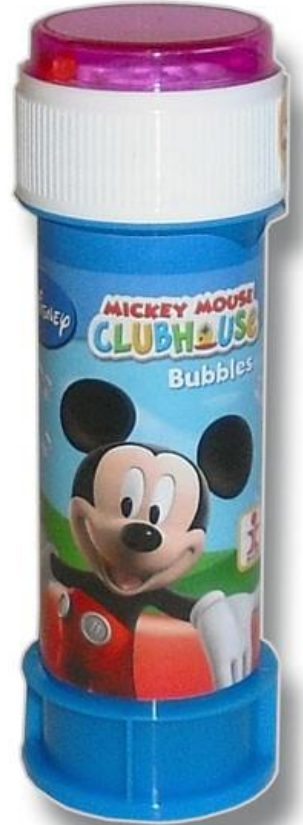
- * Lite fast personalteam, 2:1
- * Regelmessig veiledning
- * Felles regler
- * Struktur og rutine, både i time, pauser og friminutt
- * Klare beskjeder og oppfølging av beskjeder
- * Forenkling av oppgaver, sikre mestring
- * Fokus på «livsløpsoppgaver»
- * Kvalitet framfor kvantitet
- * Fade ut «leing», som er tvang

Oppstart

- * Vi (oss 3) tok over eleven i 2 uker. De ansatte var tilstede for å observere, samt bistå i pauser/friminutt slik at vi kunne diskutere og planlegge
- * Formålet var:
 - * Gjennomføre uformelle funksjonelle analyser, og «behandle» utfordrende atferd
 - * Uttesting av opplæringsmetoder og materiell
 - * Avtrappe tvangsbruk
 - * Lage og beskrive rutiner
 - * Være rollemodeller for de ansatte
 - * Utarbeide realistiske mål

Oppstart

- * Vi «ryddet» rommet, lagde soner for undervisning og frilek
- * Etablerte bruk av stoppeklokke som signal for start/slutt på pauser og friminutt
- * Vi systematiserte treningmateriell i en kommode med mange skuffer
- * Vi innførte «tradisjonell» 1:1 opplæring, discrete trials, med enkle oppgaver: gi meg ku, pek på bilen, ta på hodet osv
- * Vi innførte pauseskuff med 3 bilder/objekter
- * Vi innførte «smilefjesbrett», som visualiserte ferdig treningsøkt (3-5-8-10 merker)

Utarbeidelse av rutiner

- * Vi gjennomførte gradert håndledning ved overganger eller ved nedsitting: posisjonering før beskjeder, 1 instruks om å reise seg, 13 sekunder utventing, arm ut
- * Vi innførte ekstinksjon av «selvskading»
- * Vi innførte passiv «lekekamerat», de voksne leker etter forespørsel
- * Korte treningsøkter, korte pauser: 3 rette responser ledet til 3 minutter pause
- * Fordeling av arbeidsoppgaver på 1'er og 2'er
- * Mål: Etablering av elevferdigheter: Følge beskjed i trening og friminutt
 - * I tillegg ville vi fokusere på tale, lydproduksjon og initiativ

Etablering av arbeidskultur og skoledag

- * Struktur; fast start på dagen
- * Samhandlingsregler; ener og toer
- * Fast ukentlig veiledning for alle
- * Felles regler, felles håndheving
- * Differensiering av oppmerksomhet
- * Ukas mål/ fokusområde
- * Enkle treninger
- * Ekstinksjon av dunking
- * Posisjonering og tilrettelegging
- * Tegnøkonomi

«Motivasjonsarbeid»

- * Spesifikt og enkelt
- * Målrettet og systematisk
- * Anvendelig oppgaver med naturlig progresjon (elevferdigheter og livsløpsferdigheter)
- * Realistiske mål
- * Tidsbestemte oppgaver («stoppeklokkepedagogikk»)
- * Forutsigbarhet og trygghet
- * Evaluering og veiledning

Personalveiledning

- * Felles forståelse av begrep
- * Opplæring i registrering
- * Veiledningslogg
- * Fast struktur/ rutine
- * 1 og 2
- * Fast, felles veiledningstid for alle

«Livsløpsferdigheter»

Ferdigheter man trenger hele livet

- * Helse; personlig hygiene, ernæring, mosjon
- * Sosialt: omgås andre
- * Fysisk: bevegelse, aktivitet, hvile
- * Språk; begreper, kommunikasjon, gjøre seg forstått
- * Tid; klokke, døgn, uke, tidsbegrep- og forståelse
- * Lese, skrive, penger
- * Planlegging og administrering

Effektiv opplæring

- * Mestring
- * Motivasjon
- * Nyttige ferdigheter
- * Grunnleggende ferdigheter
- * Sosiale ferdigheter
- * Bygge stein på stein; enkle til komplekse ferdigheter

Utfordrende atferd

«Kulturelt avvikende atferd som er så intens, frekvent eller langvarig at den fysiske sikkerheten til personen selv eller andre er alvorlig truet, eller atferd som i stor grad hindrer eller begrenser tilgang på vanlige tjenester i samfunnet»

Emerson 2011

Utfordrende atferd

- * Risikofaktorer i miljøet
- * Sårbarhetsfaktorer hos barnet
- * Funksjonelle analyser
 - * Oppmerksomhet
 - * Unngåelse
 - * Sensorisk forsterkning
 - * Materielle faktorer

Utfordrende atferd som resultat av forhold i personens omgivelser

- * Mangelfullt aktivitetstilbud
- * Ineffektiv opplæring
- * For store krav
- * Støy
- * Dårlig «kjemi» med nærpersoner
- * Uforutsigbarhet
- * Manglende individuell tilrettelegging
- * Dårlig påvirkning
- * Kommunikasjon (forståelse)
- * Mobbing
- * Manglende systematikk og konsistens over tid

Uheldige effekter av utfordrende atferd

- * Uhensiktsmessig samhandling
- * Fare for å forsterke utfordrende atferd, inkonsekvente konsekvenser
- * Unnslipper nødvendige gjøremål
- * Hindre vekst, utvikling og familieliv
- * Risiko for bruk av restriktive tiltak
- * Risiko for overmedisinering
- * Nærpersoner unngår samhandling
- * Mister tilgang på sosiale arenaer

Arbeid med utfordrende atferd

- * Stor og ressurskrevende jobb
- * Avmakt og frustrasjon
- * Fokus på alminnelig folkeskikk og generell oppdragelse
- * Subjektiv synsing, myter, generelle løsninger, fellesskapsløsninger
- * Sjelden kartlegging av atferd (topografi, hyppighet, intensitet)
- * Legger skylda på/i barnet

Endring av setting-hendelser

- * Hvile før ulike krav
- * Fjerne aversiv stimulering
- * Psykotrop behandling
- * Somatisk og fysikalsk behandling
- * Etablere hyggelige og gode miljøer

Utfordringer for mange barn med lærevansker

- Kort utholdenhet – manglende motivasjon
- Vanskelig å motivere til å prøve
- Dårlige erfaringer (lite mestring) fører til passivitet
- Lærer dårlig ved tradisjonell instruksjon, modell, prøving og feiling
- Lærer sakte – trenger mange repetisjoner
- Vegring, unngåelsesatferd, atferdsproblemer
- Sjølstimulering
- Utfordrende atferd fører til rask behovsdekking
- Manglende generalisering
- Impulsivitet
- Manglende empati

Utfordrende atferd hos barn

- * Begynner ofte tidlig, med en tilfeldighet, og i det små uten at det vekker særlig bekymring
- * Atferden etableres som effektive strategier og blir mer effektive enn sosialt akseptable væremåter
- * Jo lengre tid atferden får være effektiv jo vanskeligere blir det å få endret den

- * **SÅ: START BEHANDLING TIDLIG, IKKE LA DET FÅ UTVIKLE SEG**

Alle problemer kan forebygges, mer eller mindre, og det er ekstremt viktig...

Børge Holden, 2008

Fysiologiske og medisinske kjennetegn ved DS

- * Lærevansker
- * Hyperfleksible ledd
- * Lavt stoffskifte
- * Hjertefeil
- * Ofte auditivt svake
- * Økt risiko for epilepsi, leukemi, Alzheimer, depresjon
- * ADHD
- * Opposisjonell og frekk oppførsel, stahet
- * Lav muskeltonus
- * Grovmotoriske vansker
- * Liten nese, trange neseganger
- * Ekstra muskel fra munnviken til nakken
- * Synsproblemer/ skjeling
- * Liten munnhule
- * Stor tunge
- * Bite/ tyggeproblemer
- * Trange øreganger

«Unngående lærestil»

- * Barn med DS har ofte en uhensiktsmessig måte å tilnærme seg problemer på
- * Mindre effektive forsterkere jf. jevnaldrende
- * Lite interesse for ukjente oppgaver
- * Lite motivasjon for tidligere mestrede oppgaver
- * Passivisering ved NCR
- * Tips: feilfri læring. Riktig bruk av forsterkere, vedlikehold og generalisering

Grunnleggende opplæring av barn med DS

- * Munnmotorikk, grovmotorikk, oppmerksomhet/ blikkontakt, lydproduksjon
- * Tungekontroll og munnstimulering
- * Fysioterapi, stimulere lite brukte muskler.
- * Koordinasjon og balanse
- * Språktrening i naturlige situasjoner
- * Sosial interaksjon/ sosiale ferdigheter
- * Alminnelig oppdragelse
- * Unngå å forsterke uhensiktsmessig atferd
- * Trening og tilrettelegging

Gitlesen, 2003

Karlstadmodellen

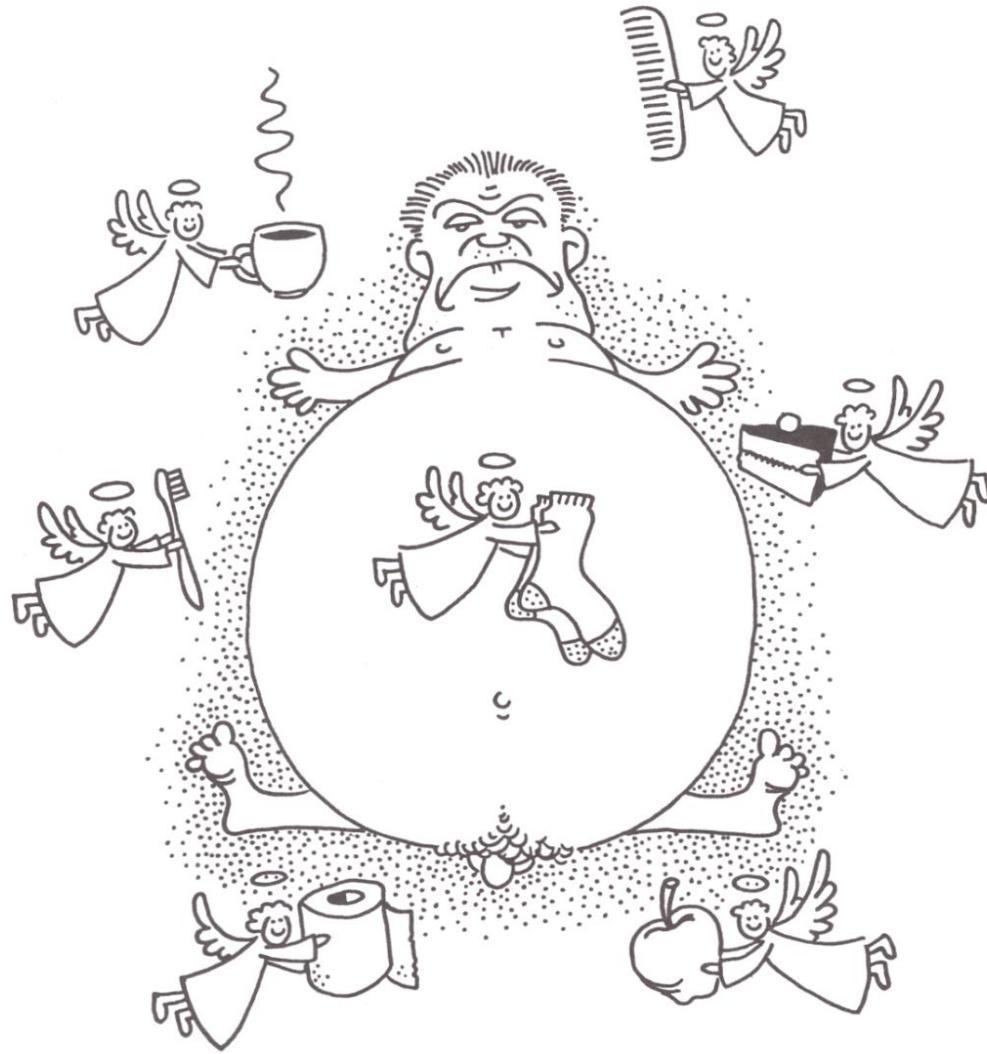
- * Sentralt er tanken om at alle mennesker skal få mulighet til å lære, utvikle og bruke språk.
- * Modellens visjon er å fremme et godt liv for den enkelte med respekt, delaktighet og likeverd.
- * Målet er å gjøre den enkelte i stand til å leve et selvstendig og meningsfylt liv uten å være styrt av andre.
- * Bygger på et humanistisk syn på mennesket og menneskets utvikling.
- * Handler om språktrening og språkutvikling.
- * Kombinerer tegn med tale
- * Modellen ble i utgangspunktet utviklet for å støtte språkutviklingen hos barn med utviklingshemning, men har vist seg nyttig også ved andre språkrelaterte vansker (barn med cochleaimplantat)

Karlstadmodellen

- * Foreldrene er en viktig ressurs
- * Skal styrke og myndiggjøre nettverket rundt barnet
- * Er praksisrelatert og bygger på vanlige barns språkutvikling, samt kunnskap og erfaring omkring barn med store språk-, tale- og kommunikasjons-vansker.
- * Modellen er utviklet under ledelse av professor Irene Johansson i et samarbeid mellom foreldre, personale i barnehage/skole og ulike forskere knyttet til Umeå universitet, Karlstads universitet/Høyskole, Karolinska Universitetssykehus og Statped. Utvikling av modellen fortsetter i takt med nye erfaringer, nye samarbeidspartnere og ny kunnskap.
- * Vektlegger pedagogiske prinsipper som struktur, kontinuitet og tydeliggjøring.
- * Modellen kan brukes overfor barn, unge og voksne med ulike typer språk-, tale- og kommunikasjonsvansker i alle aldre og uavhengig av diagnose.
- * Treningen skal skje som en del av dagliglivet
- * Språket skal knyttes til den virkeligheten barnet lever i
- * Metoden og materialet tilpasses det enkelte individ, dennes foresatte og miljø, og velges utifra forutsetninger, krav og behov som er aktuelle

Atferdsanalytisk tidligintervensjon

- * Lange, komplekse atferdskjeder deles i enkelte atferder
- * Konkrete målatferder, klare kriterier for mestring
- * Barnet hjelpes til å utføre atferden
- * Beskriver shaping og fading/ promptfading
- * Barnets mestring registreres
- * Umiddelbar forsterkning av ønsket/ rett atferd
- * Fra særbeholdninger til naturlig miljø
- * Læring under naturlige betingelser
- * Tilrettelagt læringsmiljø
- * Høy treningsintensitet

Lært hjelpeløshet

- * « lært hjelpeløshet er å erfare at det ikke er mulig å påvirke sin situasjon, noe som medfører at man over tid ikke prøver å påvirke situasjonen sin»
- * Barn med DS lærer seg til å bli dårlige til å lære
- * Barn med DS blir gode til å vente

Passivitet vs initiativ

- * Lært hjelpeløshet
- * Manglende mulighet for kontroll i eget liv
- * Livsløpsferdigheter
- * Selvstendighet
- * Etikk

Forebygging av utfordrende atferd

- Dagsplan for eleven
 - Et minimum med aktivisering og oppmerksomhet, gjerne med valgmuligheter
- Dagsplan for den voksne:
 - Mindre tilfeldigheter, mindre opp til hver enkelt om hva som skal skje. Treningsplaner og aktivitetsplaner
- Miljøregler:
 - Gode beskrivelser av hva man skal gjøre
 - Individuelle, og kanskje noen generelle
- Tilrettelagt arena, rom og utstyr
- Enighet om behandling, egne løsninger er IKKE bra

Forklaringer som behandling

- * Forklaringer er ofte første ”behandlingstiltak”
 - * Du må ikke gjøre sånn, osv. Spiller på barnets samvittighet, empati, forståelse, resonering mm
- * Hvis forklaringer ikke virker første gangen så slutt med det... analyser og annen type behandling må til

Funksjonelle analyser

- * Funksjonelle analyser kan forhindre at vi setter i gang behandling på sviktende grunnlag
 - * F.eks overse protester ved å gi personen litt tid for seg selv, eller gi reprimande til noen som ønsker å få oppmerksomhet
- * Opprettholdende konsekvenser kan være: oppmerksomhet, unnslippelse, materielle forhold, eller sensoriske forhold

Noen tips:

- * Gi folk en grunn til å høre på deg
- * La sosial akseptabel atferd bringe verden videre

OBS! Matching teori:

- * Hvor **hyppig** fører akseptabel atferd til det samme som den utfordrende atferden
- * Hvor **raskt** fører akseptabel atferd til det samme som den utfordrende atferd
- * Hvor **”lett”** er det å vise akseptabel atferd vs. UA
- * Hvilken **kvalitet** det er på det personen oppnår eller unngår/unnslipper ved å vise utfordrende atferd

Beriket miljø

- * Gjøre livet så rikt og innholdsrikt at det ikke er nødvendig å framvise utfordrende atferd for å oppnå forsterkere
- * Stor tilgang på gjenstander, aktiviteter og oppmerksomhet som kan utkonkurrere den utfordrende atferden

Målretta, systematisk miljøarbeid

- * Lag en entydig og klar definisjon/beskrivelse av hva man oppfatter som utfordrende atferd
- * Registrer forekomst av utfordrende atferd over en periode for å avklare hyppighet, tider på dagen og eventuelt forekomst i nærvær av bestemte personer (hva og når, ikke hvorfor)
- * Gjør nødvendige vurderinger i forhold til eventuelle biologiske, somatiske og psykiatriske årsaksforhold
- * Gjennomfør observasjoner av samspill med utgangspunkt i funksjoner

M.S.M forts...

- * Hvis det er vanskelig å avklare funksjonelle forhold kan man gjennomføre en mer detaljert registrering/kartlegging
- * Etabler forståelse for funksjonell tenkning i personalgruppa
- * Utarbeid skriftlige samhandlingsregler/ miljøregler for klienten og miljøet
- * Avklar hvordan man skal forholde seg ved forekomst av utfordrende atferd

M.S.M forts...

- * Tilrettelegg for å motivere klienten til å gjennomføre avtalte aktiviteter, eller avstå fra utfordrende atferd
- * Innlær ny atferd der det er nødvendig
- * Avklar om det er nok resurser til å gjennomføre ønsket tiltak
- * Registrere og evaluere
- * Kontakte "eksperter" på temaet

Miljøvettreglene

- * Ikke iverksett tiltak uten opplæring
- * Evaluer hva du gjør
- * Vis respekt for læringshistorien og individuelle forhold
- * Analyser miljøbetingelsene
- * Husk prosedyrer og registreringsark
- * Tren ikke alene
- * Vær rustet mot deprivasjon og ha med antatt potente forsterkere selv i kortere økter
- * Slutt i tide; det er ingen skam å satse på kvalitet framfor kvantitet
- * Ta hyppige pauser om nødvendig
- * TILRETTELEGG, TILRETTELEGG, TILRETTELEGG!

Eksempel på progresjon

Kjøkkenting

Matvarer

grønn sak suppe

Status nå

- * Personalutfordringer
- * Registreringsutfordringer
- * «realitetssjekk» av ferdigheter
- * Justering av mål
- * Alt det vi ikke kan måle (våken, blid, leken, initiativ)
- * Valg av aktiviteter med bilder, mer aktiv
- * Mindre rømming og ingen katt-og-mus-lek
- * Mer lyd og ord
- * Lært seg å påvirke hverdagen sin

- * Vår jobb har vært 85 % personalveiledning/ opplæring, 8 % tilrettelegging og utarbeidelse av rutiner, 7 % klientjobbing

«Veien blir til mens vi løper bak»

Det er kanskje et lite skritt for menneskeheten, men et stort skritt på veien til selvstendighet at han nå henter matboksen, åpner den, tar ut makrellboksen, åpner den, henter kniv og smører skivene sine selv...

... eller ber personalet om hjelp ved å tilkalle de ved navn...